

előkelőség, amely minden hivalkodás nélkül vonz. Aki követi, talán nem tudja szavakba önteni, hogy miért teszi, de érzi, hogy nem állhat neki ellen. Mágnes, és nincs hatásosabb nevelő ennél a magnetizmusnál. A nevelőnek legyen stílusa napi rendjében, a hétköznapi élet aprólékos ügyeinek elintézésében. Nincs alkalmá világgá kürtölhető dolgok kitervelésére, véghezvitelére, de munkája reklám nélkül is nagyobb értékű sok másénál, ha életstílusával szebbé, jobbá, emelkedettebbé teszi sok-sok fiatal magyar lélek életét. A 12—15 éves ifjú lelki alkatánál fogva jóval fogékonyabb mások életstílusa iránt, mint a fiatalabb. Ez még a külsőségeket utánozza, de a nagyobb ösztönszerűen megérzi az erőt, mely az életstílust irányítja. És ez az erő imponál neki. A stílusban az életegység hat.

Abban a reményben jöttünk Szentésre, hogy az itt szerzett benyomások, a *genius loci*, új indításokat ad, egyre termékenyebbé, élet-szerűbbé és így a nemzeti közösség számára is hasznosabbá teszi alsófokú mezőgazdasági oktatásunkat. Ebben a reményben nyitom meg az értekezletet.

Dr. Kisparti János.

Néhány szempont az alsófokú magyarnyelvi oktatáshoz

Az *Utasítások* vonatkozó részei annyira világosak, hogy alig szorulnak magyarázatra, a gyakorlatban mégis azt kell látnunk, hogy az alsófokú tanítás a tantárgyfelosztás mostohagyereke. Nem egyszer óraszámkitöltő szempontok döntik el, hogy ki lesz az I-III. osztályban a magyar tanár. „Magyarul minden tanárnak kell tudni.“ — bölcselkedik ilyenkor az igazgatói lelkiismeret. Az irodalommal foglalkozó magyar tanár — különösen, ha már egy-egy szép érettségi emlékével gondolhat a felső osztályok diákot és tanárt egybefoglaló magyar óráira, — a magyar irodalomban lépten-nyomon megnyilatkozó sorskérdések nevelő erejére — csaknem önvigasztaló belenyugvással „száll le“ a kicsinyek közé és vállalja a nyelvtan, az olvasmányfeldolgozás aprólékos, mondhatni anyáskodó munkáját. Itt az anyáskodón van a hangsúly, mert csak ez a babusgató, óvó szeretet, kicsi dolgokban is nagyot építő aggodás példázza némiképp azt a megosztott, sokfelé figyelő, sajátos céljairól látszólag lemondó munkát, amelyet az alsófokú magyarnyelvi tanítás igényel.

Jelenti az anyanyelvnek nemcsak mint nemzeti bélyegnek szeretetét, de mint mesterségbeli eszköznek megbecsülését is. A szobrász, az asztalos, a kovács, de minden anyagot formáló mivesember csak akkor és úgy tudja a maga szolgálatába állítani, a cél gondolatával áttelekesíteni a holt anyagot, ha tisztában van ennek minden szerkezeti titkával és lehetőségével. Mennyivel odaadóbb nyelvi ismeretet, nyelvvel való bánnitudast követel az anyanyelvnek tanítása a középiskolai tanártól!

Amikor a magyar tanár az Utasításoknak megfelelően vállalja ezt a nyelvmegőrző, szólásjavítató és kifejező készséget gyarapító munkát, a hivatalos előírás teljesítése mellett csak a mesterségbeli „szakbecsületnek” tesz eleget. Így érezte ezt mindig a magyar középiskolai tanárság, hisz soraikból kerültek ki a magyar nyelv tudós búvárlói és íróművészei Gyulai Páltól Beöthy Zsoltig, Riedl Frigyesig, Gombocz Zoltánig; hogy a nagy halottak mellett a magyar irodalom és nyelvészet mai mestereit, az új magyar tanárnemzedék vezetőit ne is említsük. Ma az apostoli küldetés megszállottságával kell ezt a munkát végeznünk, hisz megsokszorozódtak azok a bontó tényezők, amelyek körülöttünk tervszerű támadásokkal gyengítik a magyar nyelvet, az annyiszor megénekelt nemzeti őrelket. Vállalnunk kell tehát ezt a nyelvmesteri, sokszor kicsinyesnek látszó malomtaposó munkát nemcsak azért, mert ez hivatalos követelmény velünk szemben és kötelességünk a többi kollégával, a többi tantárgy nyelvi formáival szemben, hanem bizonyos fokig történeti felelősségből is. Rajtunk keresztül állandóan, erősödik testvértelen anyanyelvünk a bennünket ostromló idegen hatalmak, érdekek és nyelvek bábeli zűzavarában.

Persze a középiskolai oktatás magasabb célkitűzései és irodalmi igényei új követelmény elé állítják a kisdíák hazulról, elemiből hozott nyelvi készségét. Megértő odahajlással, adottságaik átértésével teremtsük meg az áthidalást; ne retentsük vissza őket attól, hogy merjenek beszélni, engedjük, hadd meséljék el kicsi életük nagy csodáit. A nyelvtani órák megbeszélésein a példák összehordása sok alkalmat ad a maguk és környezetük nyelvének megismerésére, javíttatására, hozzánk emelésére. A dolgozatjavítások, otthoni fogalmazások és közös megállapítások lépten-nyomon kínálják az alkalmat egy-egy nyelvi forma megbeszélése, alkalmatlanságának vagy használhatóságának tudatosítására, a rokonértelminű szavak megfigyeltetésére. Nyissuk rá a diágyerek szemét a kifejezések és kifejezési lehetőségek gazdagságára, az „éppen jó” találó fordulat megbecsülésére. Szorgalmazzuk a legáltalánosabb nyelvi közhelyek gyűjtését és begyakorlását.

Természetesen tanításunk nem merülhet ki ebben a nyelvi „mindenes” és valamennyi tantárgyra hasznos szerepben. „A száj a szív bőségéből szól” útmutatása szerint a lélek gazdagítása, a gyermek érzelmi világának színezése, képzeletének gyarapítása lesz olvasmánytárgyalásunk célja. A magyar mesevilág kincseit ne csak tárgy szerint ismeressük meg tanulóinkkal, hanem neveljük őket érzelmi állásfoglalásra, az örök jó szeretetére, a gonosz gyűlöletére. Igyekezzünk őket ráhangolni (szórol-szóra: nyelvi előadásunkkal is) a mesehősökkel együttérző lélekrezdülésekre, hisz ez a mások sorsával való egybefonódás lesz a gyökere esztetikai fogékonyságuknak és embertársainkkal szemben való erkölcsi magatartásuknak. Ezeknek a mesés küzdelmeknek hősi lendülete fűti majd saját sorsvállalásukat, amikor birkózva kell győzniök, apró vereségek, sőt porbaalázások után is hinniök kell az örök jó végső győzedelmét. Elsősorban ez az érzelmi megindítás a forrása, egyben célja is a meseolvasmányok helyes tárgyalásának; eredménye pedig a gyermek belső világának kitérülése. A mesehősök így nemcsak olvas-

mánytárgyak lesznek, hanem világgképének el nem mosódó kísérői maradnak. — Még a történeti tárgyú olvasmányoknál sem a tárgyi ismeretközlés lesz a magyar órák főcélja. Ez persze nem jelentheti azt, hogy téves történeti adatokon épüljön tanításunk, csak azt hangsúlyozzuk, hogy elégedjünk meg a legszükségesebb tér- és időbeli adatközléssel. Ezeknek szélesítése, gyarapítása és mélyítése a történeti szaktanítás feladata. A miénk a nagy történeti események hősi mozzanatainak kiemelése, a magyar mult sorsintézőinek és történeti elrendelésük hordozóinak bemutatása. Sajnálhatjuk, hogy még mindig nincs magyar Livius, aki a nagy önfeláldozók, népvezetők olyan arcképcsarnokát festené meg, mint a római virtus művészi ábrázolója. Ilyenfajta olvasmányainknál érezzük igazán, mit jelent az írásművészet. A fordított forrásszövegek után egy-egy nagy írónk történeti bemutatására varázsütésszerűen összpontosul az osztály figyelme és tárul meg a gyermeki lélek, hogy magáévá tegye közös multunk nagy tanulságait. Ragadja meg a tanár az ilyen szerencsés eseteket, hogy előadása nyomán hallgatói lelkébe lopja multunk mithikus mozzanatait és epikus leegyszerűsítését. Ezek nélkül egészséges népi köztudat és hődtő nemzeti hivatásérzet el sem képzelhető. — Még a sarkaiból kifordult Oroszországról is azt olvashatjuk, hogy „Sztalin divinációjában az erőszak oltárra emelésén kívül egy új politikai s nemzeti mithosz szükséglete jelentkezik s e mithosz áttevéődik már a vallási szférák közé.“¹⁾ Mennyivel alkalmasabb erre a mithikus beállíthatóságra a magyar történet a maga nagyszerű hőseivel, akikről az eszmék és eszmények önfeláldozó szolgálata sugárzik felénk! Itt nemcsak a hősmondák félistenei jöhetnek számba, hanem nemzeti történetünk hősei szinte egytől-egyig alkalmasak az ilyen freskószerű, nagyvonalú ábrázolásra. A történeti olvasmányoknál tehát nem az események rögzítése és egybefogása lesz a magyar óra lényege, hanem a gyermeki lélek hősigénylésének kielégítése, a nemzeti sorsközösségbe való belenevelés történeti hagyományunk tudatosításával. Így alakul majd ki az az érzelmi és meggyőződésbeli közneveltség, amely egyértelműen tud és mer sorsdöntő kérdésekben állást foglalni, nemzeti eszméket önfeláldozóan szolgálni. Míg a történeti olvasmányokkal nemzeti multunk nagy hullámszásait élettük át tanulóinkkal, az egyetemes magyarság sorsközösségét kell hangsúlyoznunk „A magyar föld és népe“ cím alatt tárgyalt olvasmányoknál.

Ezeknél nagy a tanár csábítása arra, hogy csak néprajzi különlegességekben, vagy gyöngyösbokrétás ábrázolásban mutassa be a falu életét, a magyar föld egy-egy részét. A mai magyar élet zűrzavaros útkeresését mindig és mindenképen távol kell tartanunk az iskolától, azonban a falu életének népszínműves, elgyönyörködtető bemutatását fel kell váltania minden dolgozó magyar réteg megbecsülésére, istápoló gondoskodására előkészítő szociális nevelésnek. A középiskola tanulmányanyaga már régen nemcsak a középosztály fiaiból toborzódik. Az itt feltörő nemzedéket semmiképen sem szabad elválasztani, vagy éppen szembeállítani azzal a kibocsátó társadalmi réteggel, amelyeknek nem gyökértelen tüntetőkre, de multjukat megbecsülő, környezetük sorsát

1) Magyar Szemle 1938. I. 8. I. Cogolák L.: Az orosz vallási viszonyok.

továbbépítő öntudatos polgárookra van szüksége. A nyilvános középis-kola szociális kiegyenlítő szerepét szolgálja a tanár, ha ezeken az órákon diákjai szívébe tudja lopni a becsülettel végzett bármilyen munkának, mint egyetlen értékmérőnek elismerését, a szeretet jegyében vállalt közösségi szolgálatnak gondolatát. Ha a történeti hagyományokba való belenevelés a gyermeki lélek mélységét alapozta, az ilyen egybefoglaló honismeret szociális érzékenységét és felelősségét ébresztgeti. Ne tapadjunk a könyvben található olvasmányi szöveghez csupán — a tankönyvekkel még sokáig lesznek nehézségeink! — és találjunk módot a földműves élet szokásos bemutatása mellett a magyar iparos és kereskedő tisztas hagyományainak és sürgető feladatainak hangsúlyozására. Sajnos, ma nemcsak a foglalkozási rétegződésre, hanem a magyar élet kisebbségi formáira is utalnia kell annak a tanárnak, aki az egyetemes magyarság élethullámszába akarja tanulóit beállítani. A megszállott területi magyarság és idegen földrészekre szakadt véreink életének bemutatása ne sekélyesedjék el hazafias szólamokban, hanem a tragikus mozzanatok mellett mutasson rá azokra a nagy erkölcsi értékekre (a kisebbségi élet felelőssége, az újrakezdés bátorsága, az új körülményekhez alkalmazkodó rugalmasság, stb.), amelyekkel sok esetben előttünk jár ez a magyarság és megvilágító példát mutat a boldog birtokosoknak.

Szándékosan hangsúlyoztuk a kimondottan nevelő szempontokat, egyrészt, mert ezen a fokon nincs különösebb szakai szempontja a magyar nyelvi oktatásnak (a nyelvtanításon kívül) és így teljességgel nevelői célokat szolgál, másrészt, hogy rámutassunk azokra a rétegződésekre és egybefonódásokra, amelyek éppen ennél a tárgynál színezik, mélyítik, nehezítik a tanár munkáját. A nyelvápolás tárgyi ismeretközlés, erkölcsi nevelés és esztétikai útmutatás közül nem törhet egyeduralomra egyik sem, a tanár mértéktartó szempontjai teremtik meg közöttük az egyensúlyt. Hisz itt és mint mindenütt, a tanár személyisége az eleven oktatás nyitja. Ennek az önnevelésre, állandó mélyítésére, nem csökkenő problémaéhségére van szüksége annak a magyar tanárnak, aki *minden* diákjának *mindene* szeretne lenni. A sokoldalúság hangsúlyozása nem visszaretentés akar lenni, hanem felelősségre ébresztés, a praktikus methodikai kérdések elhallgatása nem akarja ezek mellőzhetőségét jelezni. Itt most azokat az elvi elgondolásokat és célkitűzéseket kellett kiemelni, amelyeknek irányítaniok kell gyakorlati tanításunk mesterségbeli fogásait.

Éber János.

A liceum sorsa

Nem célunk sem újat mondani, sem javaslatokat tenni, jóslásokba sem bocsátkozunk, csupán⁷ felszínen tartott gondolat-vezetéssel figyelemmel kísérjük az új iskolafaj körül tarajosodó hullámokat.

A liceum sorsa egybakapcsolódott a tanítóképzés sorsával azáltal,

